

***Sposoby upraszczania tekstów współczesnych
przekładów biblijnych w świetle koncepcji plain language
(na wybranych przykładach)***

***Ways of simplifying texts of contemporary biblical
translations in the light of the plain language concept
(using selected examples)***

Jan Kamieniecki

UNIwersytet Wrocławski

Słowa kluczowe

przekłady biblijne, koncepcja prostego języka, ekwiwalencja dynamiczna, teorie przekładoznawcze

Keywords

biblical translations, the concept of plain language, dynamic equivalence, translation theories

Abstrakt

Artykuł stanowi próbę pokazania, że zasady upraszczania tekstów zgodnie z koncepcją *prostego języka* (*plain language*) mogą zostać pomocniczo wykorzystane w procesie przekładu Biblii na język polski. Autor zastanawia się, na ile w upraszczaniu tekstów tłumaczeń biblijnych może być pomocne dostosowanie ich do standardów prostego języka. Przeprowadzona analiza dwóch współczesnych przekładów Ewangelii św. Marka pozwala na stwierdzenie, że dokonywane przez tłumaczy modyfikacje w obrębie przekładanych tekstów Pisma świętego można w niektórych punktach uznać za zbieżne z zasadami prostego języka (dotyczy to zwłaszcza aspektu leksykalnego i wizualnego tekstu).

Abstract

The article is an attempt to show that the principles of simplifying texts in accordance with the plain language concept can be used in the process of translating the Bible into Polish. The author wonders to what extent the simplification of the texts of biblical translations can be helped by adapting them to the standards of plain language. The analysis of two contemporary translations of St. Mark's Gospel allows the conclusion that the modifications made by the translators within the translated texts of the Holy Scripture can be considered in some points convergent with the principles of the plain language (this applies especially to the lexical and visual aspect of the text).

Sposoby upraszczania tekstów współczesnych przekładów biblijnych w świetle koncepcji *plain language* (na wybranych przykładach)

1. Polskie przekłady biblijne – wielość opisów i koncepcji

Biblia jest dziełem, które zajmuje szczególne miejsce w historii języka i kultury polskiej. Przekłady tekstów biblijnych na język polski mają długą tradycję, pierwsze z nich pojawiły się już w XIV wieku, wiele ukazało się w XVI stuleciu, natomiast zasadniczy wzrost ich liczby nastąpił w XX wieku. Od dawna także były podejmowane próby opisanie i oceny tych dzieł, jedną z pierwszych stanowi osiemnastowieczna praca Sylwiusza Wilhelma Ringeltaube¹. W XX wieku omówieniem dawnych przekładów Biblii zajęła się Maria Kossowska², na ten temat pisali również autorzy odpowiednich haseł w *Encyklopedii katolickiej*³ oraz Rajmund Pietkiewicz⁴.

Od czasów pierwszych tłumaczeń biblijnych aż do końca XVI wieku kształtował się polski styl biblijny, który współcześnie jest w różnej mierze uwzględniany przy przekładaniu Biblii na język polski. Jego istotne cechy podała M. Kossowska⁵, od strony frazeologii omówił Stanisław Koziara⁶, a najbardziej szcharakteryzowała Danuta Bieńkowska⁷. Na temat utrwalonych w języku polskim biblizmów pisały Krystyna Długosz-Kurczabowa⁸, Irena

¹ S. W. Ringeltaube, *Gründliche Nachricht von polnischen Bibeln*, Dantzig 1744.

² M. Kossowska, *Biblia w języku polskim*, t. 1 i 2, Poznań 1968-1969.

³ Zob. A. Witkowska, *Biblia – przekłady polskie*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 2, Lublin 1985, kol. 409-414, tamże: T. Brajerski, *Biblijne słownictwo i frazeologia*, kol. 483-486 oraz tamże: L. Stachowiak, *Biblijny styl*, kol. 492-493.

⁴ R. Pietkiewicz, *Biblia Polonorum. Historia Biblii w języku polskim*, t. 1 *Od początku do 1638 roku*, Poznań 2016.

⁵ M. Kossowska, op. cit.

⁶ Zob. S. Koziara, *O frazeologizmach w polskich przekładach biblijnych*, „Język Polski” 1977, z. 2-3, s. 89-96; S. Koziara, *Miejsce i znaczenie protestanckich przekładów Pisma Świętego w historii polszczyzny biblijnej (zarys opisu)*, „Poznańskie Studia Polonistyczne Seria Językoznawcza” t. 25, nr 2, s. 149-172, a zwłaszcza najpełniejsze opracowanie tego tematu w książce S. Koziara, *Frazeologia biblijna w języku polskim*, Kraków 2011.

⁷ D. Bieńkowska, *O przeobrażeniach polskiego stylu biblijnego*, „Stylistyka” nr 2, 1993, s. 101-109 a zwłaszcza praca D. Bieńkowska, *Polski styl biblijny*, Łódź 2002.

⁸ K. Długosz-Kurczabowa, *Biblizmy w języku staropolskim*, „Napis” 1, 1994, s. 27-48.

Kwilecka⁹ oraz Bożena Matuszczyk¹⁰. Analizą stylu i słownictwa dawniejszych przekładów zajmowali się również Tomasz Lisowski¹¹, Jan Kamieniecki¹² Danuta Bienkowska¹³, Ewa Woźniak¹⁴, Eugeniusz Gieparda¹⁵ i Bożena Szczepińska¹⁶. Najnowsze tłumaczenia biblijne stanowiły przedmiot analiz m.in. Pawła Binka¹⁷ oraz Bogdana Walczaka¹⁸, który ocenił wartość i celowość przekładów uwzględniających język potoczny¹⁹. O tłumaczeniach z punktu

⁹ I. Kwilecka, *Z badań nad staropolskim słownictwem biblijnym*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej” 1985, nr 23, s. 49–60.

¹⁰ B. Matuszczyk, „*Niech mi Jahwe to uczyni i tamto dorzuci*” (*Idiomy semickie w Biblii Tysiąclecia*) [w:] *Od Biblii Wujka do współczesnego języka religijnego. Z okazji 400-lecia wydania Biblii ks. Jakuba Wujka*, Tarnów 1999, s. 65–73.

¹¹ T. Lisowski, *Leksyka Nowego Testamentu Biblii brzeskiej (1563) oraz Biblii Jakuba Wujka (1599) wobec zasobu leksykalnego Słownika polszczyzny XVI wieku*, „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza” t. 16, 2010, s. 143–161; T. Lisowski, *Sola Scriptura. Leksyka Nowego Testamentu Biblii gdańskiej (1632) na tle porównawczym*, Poznań 2010; T. Lisowski, *Przekłady Jakuba Wujka w odnowie leksyki Nowego Testamentu gdańskiego (1606). Ujęcie dystrybucyjno – kontekstowe*, Poznań 2018.

¹² J. Kamieniecki, *Z dziejów szesnastowiecznej filologii biblijnej – przekłady biblijne Szymona Budnego*, „Rozprawy Komisji Językowej WTN” t. 25, 1999 s. 59–65; J. Kamieniecki, *Zapiski językowe Szymona Budnego (Stary Testament)*, „Rozprawy Komisji Językowej WTN”, t. 21, 1995, s. 145–153; J. Kamieniecki, *Przekłady biblijne Szymona Budnego wobec polskiej tradycji translatorskiej*, *Polszczyzna biblijna. Między tradycją a współczesnością*, Tarnów 2009, s. 323–332.

¹³ D. Bienkowska, *Polszczyzna przekładów biblijnych wobec języka ogólnego na przestrzeni wieków*, „Studia Nauk Teologicznych”, t. 4, 2009, s. 265–278; D. Bienkowska, *Wzorzec stylistyczny polszczyzny biblijnej w pierwszej połowie XVI wieku*, „Studia Językoznawcze”, t. 8, 2009, s. 29–38. D. Bienkowska, E. Umińska – Tytoń, *Polszczyzna Biblii gdańskiej na tle XVI-wiecznych przekładów biblijnych* [w:] *Polszczyzna regionalna Pomorza*, t. 6, Warszawa 1994, s. 7–15.

¹⁴ E. Woźniak, *Od Psalterza puławskiego do Księgi psalmów Miłosza. (Refleksje o języku polskich przekładów biblijnych)* [w:] *Od Biblii Wujka do współczesnego języka religijnego. Z okazji 400-lecia wydania Biblii ks. Jakuba Wujka*, Tarnów 1999, s. 86–90.

¹⁵ E. Gieparda, *Tłumaczeniowa tradycja nowotestamentowych realiów od Jakuba Wujka do „Biblii Tysiąclecia”*, [w:] *Biblia w kulturze*, Słupsk 1996, s. 231–252.

¹⁶ B. Szczepińska, *Ewangelie tylekroć tłumaczone... Studia o przekładach i przekładaniu*, Gdańsk 2005.

¹⁷ P. Binek, *Polskie tłumaczenia Ewangelii św. Marka w XX wieku. Z kręgu tradycji Wujka (aspekt zmian stylistyczno – leksykalnych)*, „Rozprawy Komisji Językowej WTN”, t. 22, 1996, s. 66–87.

¹⁸ B. Walczak, *W sprawie języka współczesnych przekładów Biblii (Głos w dyskusji)* [w:] *Od Biblii Wujka do współczesnego języka religijnego. Z okazji 400-lecia wydania Biblii ks. Jakuba Wujka*, Tarnów 1999, s. 79–85.

¹⁹ B. Walczak, *Co przemawia za a co przeciw kolokwializacji języka przekładów Biblii?* [w:] *Polszczyzna biblijna*, Tarnów 2009, s. 17–312. Warto zaznaczyć, że problem

widzenia biblistyki feministycznej pisali z kolei Aleksander Gomola²⁰ oraz Ewa Jezierska²¹. Krytycznie do dotychczasowych polskich przekładów Pisma Świętego odniósł się natomiast Marek Piela, sugerując że nie ma w tej chwili tłumaczenia na język polski, które spełniałoby wskazane przez niego standardy²².

Wielość istniejących tłumaczeń i związanych z nimi koncepcji translato-logicznych pośrednio wskazuje na trudności ze zrozumieniem tekstu Pisma świętego, zwłaszcza przez współczesnych czytelników. Problemy z rozumieniem nie tylko tekstów biblijnych, ale też literackich i naukowych nie są niczym nowym. Wystarczy przypomnieć, że wiele sporów religijnych miało swe źródło właśnie w różnym rozumieniu tekstów Pisma świętego. Sprawa była na tyle poważna, że nawet Nowy Testament znalazł się w Indeksie ksiąg zakazanych²³. Wypracowane w ciągu wieków metody egzegezy biblijnej nie zmniejszyły trudności ze zrozumieniem zwłaszcza niektórych fragmentów Pisma świętego przez przeciętnego odbiorcę. Można nawet powiedzieć, że pewne tłumaczenia przez swoiście rozumianą wierność tekstowi oryginalnemu jeszcze bardziej utrudniały zrozumienie Biblii. Jedną z prób uczynienia tekstu biblijnego bardziej zrozumiałym w przekładzie dla współczesnego czytelnika jest koncepcja ekwiwalencji dynamicznej²⁴.

---

potoczności w tłumaczeniach biblijnych, o czym pisała Elżbieta Umińska-Tytoń (*Tekst sakralny a potoczność: na podstawie przekładów Nowego Testamentu*, „Łódzkie Studia Teologiczne” t. 3, 1994, s. 73–82), oraz zagadnienie przekładania Pisma świętego na gwary i slang młodzieżowy były przedmiotem dyskusji na konferencji biblijnej w Gródku nad Dunajcem. Owocem tej konferencji jest tom *Polszczyzna biblijna*, który zawiera wypowiedzi krytyczne wobec takich prób (B. Walczak, R. Przybylska), jak i aprobujące tego typu przedsięwzięcia, głównie na płaszczyźnie duszpasterskiej (Andrzej Draguła).

²⁰ A. Gomola, *Mysł feministyczna w przekładach Biblii*, „Przekładaniec”, t. 24, 2010, s. 212–227.

²¹ E. Jezierska, *Cechy polskiego stylu biblijnego i język inkluzywny* [w:] „Śląskie Studia Teologiczno-Historyczne” t. 41/1, 2008, s. 214–219.

²² Zob. M. Piela, *Jakiego przekładu Biblii hebrajskiej brakuje w Polsce?*, [w:] „Studia Judaica” nr 2, 2007, s. 235–250 oraz M. Piela, *Grzech dosłowności we współczesnych polskich przekładach Nowego Testamentu*, Kraków 2003.

²³ Nie był to całkowity zakaz czytania ksiąg biblijnych, ale sformułowane bardzo kategorycznie zalecenie, aby Biblii nie czytali ci, którzy nie mają odpowiedniego wykształcenia. Zob. na ten temat R. Pietkiewicz, *Czy Kościół katolicki zabraniał czytania Biblii?*, [w:] Basiuk M., Malina A. (red.), *Będziecie moimi świadkami. Księga pamiątkowa dla Księdza Józefa Kozyry Profesora Uniwersytetu Śląskiego w 65. Rocznicę urodzin*, Warszawa 2012.

²⁴ Pojęcie ekwiwalencji dynamicznej, wprowadzone przez E. Nidę, oznacza strategię przekładową, której celem jest osiągnięcie w akcie odbioru takiego efektu, jaki był wywoływany w umysłach pierwszych odbiorców tekstu. Więcej na ten temat zob.

Wydaje się, że dużą pomocą dla translatoryki biblijnej może być obecnie społeczny ruch prostego języka, który dąży do upraszczania wypowiedzi, zwłaszcza w sferze komunikacji oficjalnej²⁵. Niniejszy artykuł jest próbą pokazania na przykładzie wybranych tłumaczeń biblijnych, że dokonywane przez współczesnych tłumaczy Pisma świętego modyfikacje w obrębie przekładanych tekstów można w niektórych punktach uznać za zbieżne z koncepcją *prostego języka* (*plain language*).²⁶ Celem artykułu będzie więc przedstawienie wybranych elementów zawartych w przykładowych tekstach tłumaczeń biblijnych pod kątem ich zgodności z ideą prostego języka, a nie opis gotowej metody upraszczania tekstu w odniesieniu do Pisma świętego czy też całościowa analiza omawianych przekładów biblijnych.

2. Upraszczenie tekstu według zasad *plain language*

Na początek warto przyrzeć się badaniom nad prostym językiem i metodologią, jaką postulują badacze związani z ruchem społecznym prostego języka (*plain language movement*)²⁷. Badania nad zrozumiałością tekstu były prowadzone już od lat 40. XX wieku i spowodowały powstanie pewnych reguł mających usprawnić proces komunikacji. W Stanach Zjednoczonych i w innych krajach przeprowadzono pomiary zrozumiałości tekstu, w związku z którymi powstały zalecenia służące upraszczaniu komunikacji (zwłaszcza w sferze oficjalnej). Najważniejsze z tych zasad, przeznaczone dla autorów tekstów, brzmią następująco:

myśl o czytelniku,
 prowadź czytelnika przez tekst za pomocą wyraźnej struktury,
 podstawowe informacje umieszczaj na początku,
 pisz krótko, unikaj trudnych wyrazów,
 objaśniaj terminy specjalistyczne,
 streszczaj dłuższe fragmenty,

E. A.Nida, *Zasady przekładu na przykładzie tłumaczenia „Biblii”*, „Pamiętnik Literacki” 72/1, 1981 s. 323–342.

²⁵ T. Piekot i in.: *Upraszczenie tekstu użytkowego jako (współ)działanie. Perspektywa prostej polszczyzny*, [w:] S. Niebrzegowska-Bartmińska i in. (red.), *Działania na teście. Przekład – redagowanie – ilustrowanie*, Lublin 2015, s. 99.

²⁶ Oczywiście, chodzi tutaj o wprowadzanie zmian w warstwie powierzchniowej przekładanego tekstu, bez ingerencji w jego strukturę głębką.

²⁷ Działania tego ruchu wspiera administracja publiczna i instytucje pozarządowe, np. w Polsce w ramach kampanii społecznej *Język urzędowy przyjazny obywatelowi*.

unikaj strony biernej,
dbaj o formę graficzną²⁸.

Na gruncie polskim problemem zrozumiałości tekstu zajmował się jako pierwszy Walery Pisarek. W artykule *Recepta na zrozumiałość wypowiedzi* podał kilka reguł, których zastosowanie może uczynić komunikat bardziej przystępnym. Są to następujące zalecenia:

1. Nazywaj osoby i przedmioty wprost, unikając omówień.
2. Nie bój się powtarzania tego samego wyrazu, jeżeli właśnie on najtrafniej odpowiada opisywanej treści.
3. Unikaj rzeczowników abstrakcyjnych.
4. Unikaj rzeczowników odczasownikowych i odprzymiotnikowych (w miarę możliwości zastępuj je formami osobowymi czasownika lub przymiotnikami).
5. Unikaj wyrazów natrętnych.
6. Używaj możliwie najwięcej czasowników (a zwłaszcza ich form osobowych) o pełnej wartości znaczeniowej.
7. Unikaj w miarę możliwości słownictwa kancelaryjnego.
8. Unikaj wyrazów ogólnikowych, staraj się jak najprecyzyjniej wyrazić opisywane zdarzenie.
9. Unikaj w miarę możliwości wyrazów obcych.
10. Staraj się pisać krótkimi zdaniami, ale pamiętaj, że zrozumiałość jest ważniejsza niż zwięzłość.
11. Unikaj przymiotników, jeśli trafniej zastąpić je mogą formy dopełniacza lub wyrażenia przyimkowe²⁹.

Badania nad prostym językiem i sposobami upraszczania tekstu w Polsce są obecnie prowadzone przede wszystkim przez badaczy skupionych w Pracowni Prostej Polszczyzny Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu Wrocławskiego oraz na Uniwersytecie SWPS w Warszawie. Uczni wrocławscy zajęli się przede wszystkim upraszczaniem tekstów oficjalnych i wytworzyli pewne schematy postępowania w tym zakresie. Zastosowaną przez siebie metodę opisali między innymi w artykule *Upraszczenie tekstu użytkowego jako (współ)działanie. Perspektywa prostej polszczyzny*³⁰.

Upraszczenie tekstu zgodnie z zasadami *plain language* można zatem zdefiniować jako „przystosowanie do standardów prostego języka”³¹. Celem

²⁸ O. Matyjaszczyk-Łoboda, *Prosty język jako narzędzie do adaptacji tekstów na potrzeby nauczania języka polskiego jako obcego – przegląd badań*, „Oblicza Komunikacji” nr 11, 2019, s.187-200.

²⁹ W. Pisarek, *Recepty na zrozumiałość wypowiedzi*, „Zeszyty prasoznawcze”, nr 2/3 (28/29), 1966, s. 52-53.

³⁰ T. Piekot i in., dz. cyt.

³¹ Tamże, s. 100.

takiego zabiegu jest uczynienie tekstu zrozumiałym dla tzw. przeciętnego odbiorcy. W procesie upraszczania tekstu wyróżnia się etapy korekty gramatycznej, tłumaczenia na język prosty i wizualizacji tekstu. Z kolei w fazie tłumaczenia na język prosty istotne są cztery operacje:

- 1) transformacje kompozycyjne – odnoszące się do struktury tekstu;
- 2) transformacje leksykalne – obejmujące dobór słownictwa;
- 3) transformacje składniowe – dotyczące przede wszystkim budowy zdań;
- 4) transformacje interpersonalne – zmieniające relacje nadawczo – odbiorcze³².

Dostosowywanie tekstu do standardów prostego języka polega zatem na wprowadzeniu w jego organizacji modyfikacji uwzględniających aspekt leksykalny (dobór słownictwa), aspekt składniowy (budowa zdań), aspekt kompozycyjny i kognitywny (organizacja treści) oraz aspekt wizualny (typografia i *layout* tekstu)³³.

Chociaż do upraszczania tekstu według koncepcji *plain language* dochodzi dziś najczęściej w oficjalnych pismach użytkowych, to jednak taki sposób postępowania można odnaleźć również w zupełnie innych typach tekstów, jak na przykład we współczesnych przekładach biblijnych.

3. Problem upraszczania tekstu w najnowszych przekładach biblijnych

Dla jasności dalszego wywodu wypada teraz odpowiedzieć na pytanie: czy należy upraszczać tekst biblijny i dlaczego powinno się to robić? Trudności ze zrozumieniem Biblii mogą obecnie pochodzić z kilku źródeł: nieznamomości realiów biblijnych przez potencjalnych odbiorców tekstu, specyficznych konstrukcji składniowych obecnych w językach biblijnych, słownictwa odzwierciedlającego siatkę pojęć nie zawsze zrozumiałych dla dzisiejszego odbiorcy, wreszcie z tradycyjnego stylu biblijnego, który przechowuje liczne archaizmy, dziś już niekiedy mało czytelne dla współczesnego Polaka, jak na przykład użyte w Biblii Wujka zdanie: „Jam jest głos wołającego na puszczy” (Mk 1, 3)³⁴. Spośród wyżej wymienionych przyczyn powodujących utrudnienia w odbiorze tekstu biblijnego najdokładniej zbadane jest zagadnienie polskiego stylu biblijnego. Na powstanie tradycyjnego stylu polskich translacji biblijnych największy wpływ wywarł Jakub Wujek, a zwłaszcza przekład

³² Tamże.

³³ T. Piekot, G. Zarzeczny, E. Moroń, 2019, *Standard plain language w polskiej sferze publicznej*, [w:] M. Zaśko-Zielińska, K. Kredens (red.), *Lingwistyka kryminalistyczna. Teoria i praktyka*, Wrocław, s.199.

³⁴ Skrótów nazw ksiąg biblijnych podaję według Biblii Tysiąclecia, Poznań 2005, wyd. 5.

jego autorstwa poprawiony przez zakonnych współbraci. Oczywiście, tekst Wujkowy był wielokrotnie modernizowany, ostatni raz w roku 1946³⁵. Wydaje się zatem, że upraszczanie tekstu w nowszych wersjach Pisma świętego jest zabiegiem jak najbardziej uzasadnionym, warto więc przyjrzeć się bliżej temu procesowi we współczesnych przekładach Biblii.

Ideę upraszczania tekstu można dostrzec w najnowszych tłumaczeniach biblijnych, zwłaszcza w tych współczesnych translacjach, które opierają się na zasadzie ekwiwalencji dynamicznej, aczkolwiek tłumacze Pisma świętego oczywiście nie wspominają o prostym języku. Modyfikacje tekstu dotyczą zwykle zamiany słownictwa na bardziej współczesne, niekiedy potoczne i – co za tym idzie – rezygnacji z tradycyjnego stylu biblijnego, opartego na dawniejszych przekładach. Widoczne są także, chociaż nie zawsze, działania upraszczające w zakresie kompozycji i struktury tekstu, takie jak podział na mniejsze części, wprowadzanie śródtytułów itd. Trzeba jednak podkreślić, że transformacje upraszczające tekst, zgodne z zasadami prostej polszczyzny, mogą być zastosowane w odniesieniu do Pisma świętego tylko w ograniczonym zakresie. Nie można bowiem radykalnie przekształcać struktury tekstu biblijnego, a dokonując operacji na poziomie leksykalnym, należy pamiętać, że wiele z używanych w Biblii słów ma także określone znaczenie teologiczne i niekiedy modyfikacja słownictwa mogłaby wywołać zmianę na poziomie interpretacji tekstu. Z tego też powodu w procesie upraszczania tekstu biblijnego za najważniejsze należy uznać transformacje leksykalne, nie zmieniające jednak jego struktury głębokiej.

W celu pokazania przykładowych technik, stosowanych do upraszczania współczesnych polskich przekładów biblijnych, które można uznać za zgodne z zasadami prostego języka, wybrano dwie translacje Ewangelii według św. Marka z następujących tłumaczeń: *Słowo Życia. Nowy Testament*³⁶ i *Nowy Testament. Współczesny przekład*³⁷. Oczywiście, należy mieć świadomość, że autorzy tych przekładów nie odwoływali się wprost do koncepcji *plain language*. W analizowanych tłumaczeniach Ewangelii według św. Marka można w różnym stopniu zaobserwować omawiane wcześniej typy przekształceń, zwłaszcza na płaszczyźnie leksykalnej. Wspomniane teksty zostaną porównane z odpowiednim fragmentem Biblii Tysiąclecia, gdyż jest ona najbardziej rozpowszechnionym tłumaczeniem Pisma Świętego i na jej

³⁵ Zob. także na ten temat opracowanie H. Dudy, „... każdą razą Biblię odmieniać”. *Modernizacja przedruków Nowego Testamentu ks. Jakuba Wujka w XVII i XVIII wieku*, Lublin 1998.

³⁶ *Słowo Życia. Nowy Testament*, b.m.w. 1989

³⁷ *Nowy Testament. Współczesny przekład*, Warszawa 1991.

tle można pokazać istotne cechy wymienionych przekładów³⁸. Nietrudno zauważyć, że analizowane translacje są związane z różnymi denominacjami wyznaniowymi, jednak przy analizie słownictwa zawartego w cytowanych tekstach wyznaniowe opcje tłumaczy nie wpływają w sposób istotny na semantykę tekstu. Warto przy tej okazji jeszcze raz podkreślić, że upraszczanie tekstu biblijnego może dokonywać się tylko na płaszczyźnie powierzchniowej, a tłumacz powinien zawsze pamiętać, że nie wolno mu wprowadzać zmian w warstwie głębokiej.

3.1. Sposoby upraszczania tekstu biblijnego w tłumaczeniu *Słowa Życia*

Pierwszy przekład, który poddano analizie, stanowi *Słowo Życia. Nowy Testament*. Jest to tłumaczenie tekstu Nowego Testamentu na współczesną polszczyznę potoczną. Jak podają anonimowi tłumacze, powstało ono „[...] w oparciu o „Living New Testament” (*Żywy Nowy Testament*), angielski przekład oryginału greckiego”³⁹. Trudno rozsądzić, czy wyrażenie „w oparciu” oznacza, że autorzy sięgali do tekstu greckiego, czy też ograniczyli się do przełożenia na język polski angielskiej wersji Nowego Testamentu. Tekst biblijny *Słowa życia* został poprzedzony krótką półstronicową *Przedmową*, w której autorzy przekładu informują, że ich celem jest „[...] powiedzenie możliwie najdokładniej tego, co mieli na myśli autorzy Nowego Testamentu, w sposób prosty i czytelny, z równoczesnym rozszerzeniem tekstu tam, gdzie występowała tego potrzeba, dla lepszego zrozumienia przez współczesnego czytelnika”⁴⁰. Pomijając problematyczne zamierzenie dotarcia do tego, „co autorzy Nowego Testamentu mieli na myśli”, można potraktować powyższą wypowiedź jako deklarację sposobu uproszczenia przekładu tekstu biblijnego w sensie założeń wskazanych przez wrocławskich badaczy prostej polszczyzny. Ważną rolę w tym procesie pełnią krótkie tytuły poszczególnych fragmentów oraz słownictwo użyte w tekście głównym. Zamieszczone w tekście tłumaczenia śródtytuły informują o zawartości następujących po nich fragmentów, aczkolwiek trzeba przyznać, że niekiedy spełniają tę funkcję niezbyt precyzyjnie. Czego bowiem czytelnik może się dowiedzieć z takich oto sformułowań: Jezus „znowu na ziemi”⁴¹ lub „Wszystko, co On czyni jest

³⁸ Na temat Biblii Tysiąclecia zob. obszerną monografię R. Pietkiewicza, *Biblia Polonorum. Historia Biblii w języku polskim. Tom 5 Biblia Tysiąclecia (1965–2015)*. Poznań 2015.

³⁹ *Słowo Życia. Nowy Testament*, b.m.w. 1989, s. 5.

⁴⁰ Tamże, s. 5.

⁴¹ *Słowo Życia*, s. 53.

wspaniałe⁴². Każdą księgę biblijną poprzedza krótkie streszczenie, podzielone na dwie części nazwane „treść” i „temat”. „Treść” jest właściwym streszczeniem, natomiast „temat” zawiera główne myśli teologiczne umieszczone w danej księdze. Istotną zaletą *Słowa Życia*, ułatwiającą lekturę tekstu, jest układ graficzny.

Aby przedstawić sposób upraszczania tekstu w omawianym przekładzie, można dokonać porównania zawartości *Słowa Życia* z najbardziej rozpowszechnioną w Polsce translacją, jaką jest bez wątpienia *Biblia Tysiąclecia*, a także odwołać się do tekstu greckiego⁴³. Cytaty z wersji greckiej Nowego Testamentu są istotne dla zrozumienia, czy zmiana słownictwa dotyczy tylko struktury powierzchniowej, czy też kryje się za nią określona opcja teologiczna.

Pierwsze zdanie Ewangelii według św. Marka brzmi w *Słowie Życia*: „Oto niezwykła opowieść o Jezusie – Mesjaszu, Synu Bożym”⁴⁴. „Niezwykła opowieść” to zarówno w *Biblii Tysiąclecia*, jak i w tekście greckim ewangelia. Jest to wyjątek, ponieważ w dalszych partiach tekstu słowo „ewangelia” odpowiada „dobra nowina” (8, 35; 10, 28; 13, 9; 14, 9; 16, 15). Wyraz „ewangelia” pojawia się jedynie w tytułach odpowiednich ksiąg biblijnych. Podobnie w 12, 1 występuje „przypowieść”, chociaż tytuł tego fragmentu brzmi: „podobieństwa”. Następujący później cytat z proroctwa Izajasza został podany w mowie zależnej i taki sposób cytowania odnosi się też do innych fragmentów ze Starego Testamentu.

Z kolei słowa Jana Chrzciciela zostały w *Słowie Życia* poprzedzone uwagą: „oto typowy przykład jego kazania” (1, 7), co jest tak samo zrozumiałe dla polskiego odbiorcy jak wyrażenie: „i tak głosił” używane przez *Biblię Tysiąclecia*. Natomiast fraza „nie jestem godny być jego sługą” (1, 7) stanowi odpowiednik znanego, nie tylko z *Biblii Tysiąclecia*, zdania: „ja nie jestem godzien, aby się schylić i rozwiązać rzemyk u Jego sandałów”.

Chociaż przekład *Słowa Życia* wydaje się bardziej zrozumiały, to jednak czasami pomija się w nim obrazy bardzo dobrze utrwalone w kulturze polskiej. I tak na przykład, werset 1, 17, który *Biblia Tysiąclecia* tłumaczy: „Jezus rzekł do nich: «Pójdźcie za Mną, a sprawię, że się staniecie rybakami ludzi»” brzmi w *Słowie Życia*: „Chodźcie za mną – rzekł do nich Jezus – uczynię was rybakami dusz ludzkich”. Występująca w tekście oryginalnym metafora *ποιήσω ὑμᾶς γενέσθαι ἀλιεῖς ἀνθρώπων* jest wystarczająco zrozumiała, a fraza

⁴² Tamże, s. 51.

⁴³ Tekst grecki jest cytowany według 28 wydania *Novum Testamentum Graece*, a *Biblia Tysiąclecia* według wydania piątego za: *Nowy Testament grecki i polski*, (2017), Bogacz R., Mazur R. (red.), Poznań.

⁴⁴ Wszystkie analizowane przykłady pochodzą z wydania z 1989 roku.

„uczynię was rybakami dusz ludzkich zawiera dodatkowe objaśnienie, którego brak w tekście oryginalnym.

W tekście *Słowa Życia* można też spotkać potoczmy, których próżno szukać zarówno w tekście greckim, jak i w *Biblii Tysiąclecia*, na przykład: „lotem błyskawicy” (1, 28 – „wiadomość o tym wydarzeniu lotem błyskawicy obiegła Galileę”); w opisie uzdrowienia paralityka czytamy, że ten, już uzdrowiony, „zerwał się na równe nogi” (2, 12); z opisu uzdrowienia córki Jaira pochodzi tłumaczenie słów Jezusa: „Po co to ten lament i bieganina? Dziecko przecież nie umarło, lecz śpi” (5, 39); zatroskanie o pożywienie dla ludzi słuchających Jezusa uczniowie wyrażają słowami: „trzeba by całej fortuny, aby kupić żywności” (6, 37); niewidomego wzywającego Jezusa otaczający ludzie uspokajają słowami: „cicho bądź!” (10, 48); wypowiedź Jezusa o wierze, która może góry przenosić, kończy zdanie: „musi to jednak być wiara prawdziwa bez cienia wątpliwości” (11, 23).

W analizowanym tekście *Słowa Życia* często występują objaśnienia realiów biblijnych. *Uczeni w Piśmie* to zawsze „religijni przywódcy żydowscy” (3, 19; 7,1; 10,33; 11,18), chociaż jeden raz występują jako „nauczyciele religii”, a mianowicie w 12, 38: „strzeżcie się nauczycieli religii” (*Biblia Tysiąclecia*: „Strzeżcie się uczonych w Piśmie”). *Pascha* to „doroczne święto Żydów” (14, 1: „Dwa dni później rozpoczęła się Pascha – doroczne święto Żydów”). Problematyczne jest natomiast tłumaczenie greckiego określenia: *περιβεβλημένος σινδόνα ἐπὶ γυμνοῦ* odnoszącego się do opisu młodzieńca, który był świadkiem pojmania Jezusa, przez: „w lekko narzuconej na siebie koszuli” (*Biblia Tysiąclecia* ma: „odziany prześcieradłem na gołym ciele”). Z kolei „dowódca rzymski” (15, 39) to greckie *ὁ κεντυρίων*, czyli po prostu *centurion* (i tak ma *Biblia Tysiąclecia*). *Sanhedryn* natomiast to „Rada Najwyższa” (15, 43) i jest to dobry przekład, odzwierciedlający rzeczywistą rolę Sanhedrynu w społeczności żydowskiej.

Czasami tłumaczenie *Słowa Życia* zawiera za dużo informacji, które niekiedy nie mają odzwierciedlenia w tekście greckim, czego przykładem może być zdanie: „Możecie rozkazać tej oto Górze Oliwnej, aby przeniosła się w morze, i tak się stanie” (11, 23). Zarówno *Biblia Tysiąclecia*, jak i przede wszystkim tekst grecki nie wspominają o Górze Oliwnej, a jedynie o górze. Podobna sytuacja występuje w wersji 13, 14: „uciekajcie, jeśli możecie, na wzgórze Judei”. W *Biblii Tysiąclecia* czytamy: „wtedy ci, którzy będą w Judei, niech uciekają w góry”, co jest lepszym tłumaczeniem greckiego: *τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη*. Wersja *Słowa Życia* może sugerować, że wszyscy mają uciekać w góry Judei, natomiast tekst grecki odnosi taką poradę jedynie do tych, którzy przebywają w Judei. Niezbyt długie zdanie z 1,22, które w *Biblii Tysiąclecia* brzmi: „Zdumiewali się Jego nauką: uczył

ich bowiem jak ten, który ma władzę, a nie jak uczeni w Piśmie”, zostało dość mocno rozbudowane: „Jego kazanie wywołało zdumienie słuchaczy, gdyż, co dla wszystkich obecnych było czymś zupełnie nowym, przemawiał jak autoritet, który dla swoich wywodów nie potrzebuje szukać oparcia w cytowaniu wybitnych ludzi”. Oczywiście, tekst grecki nie mówi o „cytowaniu wybitnych ludzi” (*ἦν γὰρ διδάσκων αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς*). Taki zabieg stanowi odejście od wyjściowego tekstu greckiego.

Istnieją w *Słowie Życia* także inne uzupełnienia pochodzące od tłumaczy, które nie mają odniesienia do tekstu oryginalnego, jak w 10,28: „Wówczas Piotr zaczął wyliczać, z czego zrezygnował on sam oraz pozostali uczniowie. Stwierdził – Wszystko porzuciliśmy, aby pójść za Tobą”. Biblia Tysiąclecia wyraża się w tym miejscu oszczędniej: „Wtedy Piotr zaczął mówić do Niego: «Oto my opuściliśmy wszystko i poszliśmy za Tobą». Dla porównania, tekst grecki ma tylko *Ἡρξάτο λέγειν ὁ Πέτρος αὐτῷ· ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήκαμέν σοι*.

Także „kielich goryczy” i „chrzest cierpień” w 10, 38 to dodatek tłumacza („Czy jesteście w stanie pić kielich goryczy, który muszę wypić? Albo przejść chrzest cierpień, jaki mnie czeka?”). Tekst grecki nie mówi o kielichu goryczy i chrzcie cierpień, ale za pomocą trzech słów pochodzących od tego samego rdzenia podkreśla chrzest: *δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω ἢ τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι βαπτισθῆναι*.

Niektóre wyrazy hebrajskie, które utrwaliły się w polskiej kulturze w postaci oryginalnej, w *Słowie Życia* zostały przetłumaczone na język polski, na przykład tradycyjne *Hosanna* zastąpiono wyrażeniem: „niech żyje nasz król!” (11, 9).

Bardzo dobrze natomiast został przełożony fragment z 7, 11: „Natomiast wy uważacie za normalne, gdy ktoś zaniedbuje swych rodziców w potrzebie, tłumacząc się: „Niestety, nie mogę wam pomóc, bo przecież to, co miałem dla was, oddałem w darze Bogu do Jego świątyni”. *Biblia Tysiąclecia* podaje ten fragment w dosłownym, ale mniej zrozumiałym tłumaczeniu: „A wy mówicie: „Jeśli kto powie ojcu lub matce: Korban, to znaczy darem [złożonym w ofierze] jest to, co by ode mnie miało być wsparciem dla ciebie” – to już nie pozwalacie mu nic uczynić dla ojca ni dla matki”. Podobnie też określenie czasu w zdaniu „Był wczesny, niedzielny poranek, gdy zmartwychwstały Jezus ukazał się po raz pierwszy” jest w *Słowie Życia* lepsze niż propozycja *Biblii Tysiąclecia*: „wczesnym rankiem w pierwszy dzień tygodnia” (16, 9), zwłaszcza że w polskim nazewnictwie to poniedziałek jest pierwszym dniem tygodnia, a zatem tekst *Biblii Tysiąclecia* może wprowadzać w błąd mniej wykształconego czytelnika.

Również pozytywnie należy ocenić jednoznacznie brzmiącą frazę „czy zezwalasz na rozwód” (10,2), będącą tłumaczeniem pytania zadanego Jezusowi. Ten fragment Biblia Tysiąclecia przekazuje w sposób mniej jasny: „czy wolno mężowi oddać żonę”. W polskiej kulturze prawnej oddalenie żony to niekoniecznie rozwód; można by te słowa odnieść do separacji.

Jednoznacznie brzmiące zdanie z Mk 12, 13, które *Biblia Tysiąclecia* tłumaczy: „Posłali natomiast do Niego kilku faryzeuszów i zwolenników Heroda” *Słowo Życia* oddaje jako: „Wysłali jednak inne znakomitości życia religijnego i politycznego” (12, 13). Wydaje się jednak, że taka zmiana nie ułatwia zrozumienia tekstu, gdyż określenia „faryzeusze” i „zwolennicy Heroda” są wystarczająco utrwalone w języku polskim.

Nie najlepszym wyborem jest wyrażenie: „ani jedna dusza” w zdaniu „I gdyby Pan nie skrócił czasu tej klęski, nie przeżyłaby ani jedna dusza na całej ziemi” (13, 20) (tekst grecki: *καὶ εἰ μὴ ἐκολόβωσεν κύριος τὰς ἡμέρας, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σὰρξ.*). O wiele lepsze rozwiązanie stanowi zastosowane w Biblii Tysiąclecia „nikt” („I gdyby Pan nie skrócił owych dni, nikt by nie ocalał”).

Przytoczone wyżej fragmenty *Słowa Życia* ukazują przede wszystkim modyfikacje w warstwie powierzchniowej tekstu, mogą zatem być traktowane jako upraszczanie na poziomie leksykalnym. W innych jednak księgach Nowego Testamentu, nieanalizowanych w niniejszym artykule, widać wpływ myśli teologicznej na przekład, na przykład J1, 1: „Zanim cokolwiek powstało, Chrystus istniał w Bogu. Żył zawsze i sam jest Bogiem” (*Biblia Tysiąclecia* ma: „Na początku było Słowo, a Słowo było u Boga, i Bogiem było Słowo”). Utożsamienie greckiego *Logos* z Jezusem jest myślą teologiczną jak najbardziej poprawną i odpowiadającą doktrynie przekazywanej przez Ewangelię według św. Jana, ale czy występujące w wielu innych dawnych i nowych tłumaczeniach zdanie: „Na początku było Słowo” stanowi tak wielką trudność w odbiorze, że trzeba je zmieniać, odciągając od tekstu greckiego? Podobnie należy spojrzeć na fragment z listu do Rzymian 3, 25, który w *Słowie Życia* brzmi: „Krew Chrystusa i nasza wiara stały się wystarczającym środkiem do wybawienia nas od Jego gniewu”, a w tekście greckim: *ὃν προέθετο ὁ θεὸς ἱλαστήριον διὰ [τῆς] πίστεως ἐν τῷ αὐτοῦ αἵματι εἰς ἔνδειξιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ διὰ τὴν πᾶρεσιν τῶν προγεγονότων ἁμαρτημάτων.* Ten sam passus *Biblia Tysiąclecia* tłumaczy: „Jego to ustanowił Bóg narzędziem prześlania przez wiarę mocą Jego krwi”. Oczywiście, żadne z tych tłumaczeń nie jest doskonałe, ponieważ przekładając greckie *ἱλαστήριον* przez „środek do wybawienia” (*Słowo Życia*) czy też przez „narzędzie prześlania” (*Biblia Tysiąclecia*) nie uwzględniono jego podstawowego znaczenia jako górnej części Arki Przymierza. Te dwa przykłady wskazują, że przekształcenia tylko w warstwie powierzchniowej

tekstu są spotykane przede wszystkim w partiach narracyjnych, natomiast w innych partiach, zwłaszcza we fragmentach ważnych z dogmatycznego punktu widzenia, zdarzają się również zmiany w strukturze głębokiej. Natomiast używanie potocznych niewątpliwie upraszcza tekst biblijny, ale też zdecydowanie zmienia styl całego przekładu.

3.2. Sposoby upraszczania tekstu biblijnego w tłumaczeniu *Nowego Testamentu*

Drugim przekładem, który poddano analizie w tym artykule, jest *Nowy Testament. Współczesny przekład*, wydany przez Brytyjskie i Zagraniczne Towarzystwo Biblijne (obecnie Towarzystwo Biblijne) w 1991 roku. Na stronie tytułowej znajduje się ważna informacja: „Nowy przekład z języka greckiego na współczesny język polski”. Identyfikacja tekstu wyjściowego nie następuje z wątpliwością, ponieważ wydawcy informują, że źródłem tekstu greckiego jest trzecie wydanie „The Greek New Testament” z 1975 r. przygotowane przez zespół biblistów. Wątpliwość może natomiast nasuwać określenie „współczesny język polski”, gdyż można je zastąpić przez „prosty język polski” w sensie rozumianym przez autorów wrocławskich⁴⁵. Z krótkiego wstępu „od wydawnictwa” nie można dowiedzieć się, kto był tłumaczem, ale podano nazwiska członków komisji, która tekst zatwierdziła. Określono także metodę przekładu, a jest nią, wspomniana wcześniej, zasada ekwiwalencji dynamicznej. Wydawcy stwierdzają, że „polega ona na tym, że tłumaczenie stara się dokładnie i wiernie wyrazić sens tekstu oryginalnego w języku zrozumiałym dla każdego. Współczesny czytelnik powinien tak samo rozumieć sens przekazu biblijnego, jak jego poprzednik przed wiekami”⁴⁶.

Słownictwo, którym posłużyli się tłumacze *Nowego Testamentu*, nie zawiera archaizmów, wyrażenia specjalistycznych, czy też mniej znanych zapożyczeń. Słowa, bądź też nazwy realiów, mogące sprawiać trudność polskiemu czytelnikowi, zostały objaśnione. Dotyczy to nawet terminów obecnych w polskiej kulturze od dawna. I tak na przykład Ewangelia według św. Marka zaczyna się w tym przekładzie od słów: „Ewangelia czyli Dobra Nowina o Jezusie Chrystusie Synu Bożym zaczyna się tak”. Oba zatem określenia „ewangelia” i „Dobra Nowina” są traktowane równorzędnie. Znane z innych translacji wyrażenie „uczeni w Piśmie” zastępuje tutaj nazwa „znawcy Prawa” (2, 6; 7, 1; 9, 14; 10, 33; 14, 1), co wydaje się lepszym rozwiązaniem.

Można także zauważyć tendencję do używania wyrażenia eufemistycznych. Gdy Jezus mówi, że uczniowie się go zaprą, to zachowanie to jest nazywane

⁴⁵ T. Piekot i in., dz. cyt.

⁴⁶ *Nowy Testament. Współczesny przekład*, Warszawa 1991, s. 3.

konsekwentnie „załamaniem” (14, 27-31), a fragment opisujący scenę, gdy Piotr twierdzi, że nie zna Jezusa, jest nazwany „załamaniem Piotra” (14, 66-72). Podobnie należy ocenić zdanie z 2, 15: „zasiedli do stołu, a razem z nimi poborcy podatków i ludzie o złej sławie”. „Ludzie o złej sławie” to w innych przekładach „grzesznicy” (ἀμαρτωλοί).

Bardzo ekspresywnie zostały oddane fragmenty opisujące uczucia, jak na przykład 3, 5: „popatrzył na nich z gniewem i ze smutkiem, ponieważ byli bez serca”. *Biblia Tysiąclecia* ma: „Wtedy spojrzawszy wkoło po wszystkich z gniewem, zasmucony z powodu zatwardziałości ich serca”. Określenie „bez serca” jest o wiele bliższe polskiemu czytelnikowi niż „zatwardziałość serca”. Tę samą uwagę należy odnieść do 10,5, gdzie w odpowiedzi na pytanie o możliwość rozwodu Jezus informuje, że została ona dozwolona przez Mojżesza „bo jesteście bez serca”. Z kolei w wersie 9,5 zostały dodane słowa: „O jak pięknie Mistrzu”, które dokładniej opisują odczucia apostołów w czasie Przemienienia niż dosłowne tłumaczenie *Biblia Tysiąclecia*: „Rabbi, dobrze, że tu jesteśmy”. Wiadomość, że Herod przygotował ucztę „dla dostojników, dowódców i arystokracji galilejskiej” jest lepszym wyborem niż zastosowane w *Słowie Życia* określenia „dworzan, oficerów i wybitnych obywateli Galilei” (6, 21), gdyż określenie „oficerowie” w odniesieniu do występujących w tekście greckim χιλιάρχοι jest nieprecyzyjne. W wersie 15, 39 jako świadek ukrzyżowania Jezusa występuje „rzymski dowódca”. Tutaj jednak można było posłużyć się słowem „setnik”, gdyż jest to znany w polszczyźnie termin określający dowódcę średniego stopnia w armii rzymskiej. O wiele lepiej niż w *Biblia Tysiąclecia* brzmią natomiast słowa wersu 7, 11: „Gdyby ktoś oświadczył któremuś z rodziców „korban”, to znaczy – moją należną dla ciebie przeznaczyłem na ofiarę w świątyni” już jest przez was zwolniony od powinności należnej ojcu lub matce”. (*Biblia Tysiąclecia*: „Jeśli kto powie ojcu lub matce: Korban, to znaczy darem [złożonym w ofierze] jest to, co by ode mnie miało być wsparciem dla ciebie” to już nie pozwalacie mu nic uczynić dla ojca ni dla matki”).

Fragment mówiący o istocie małżeństwa został przełożony inaczej niż w *Biblia Tysiąclecia*. W analizowanym przekładzie czytamy: „dlatego opuści syn swoich rodziców i połączy się z żoną. W ten sposób oboje utworzą jedność małżeńską” (10, 7-8a), natomiast odnośny fragment *Biblia Tysiąclecia* brzmi: „dlatego opuści człowiek ojca swego i matkę i złączy się ze swoją żoną, i będą oboje jednym ciałem”. „Jedność małżeńska” jest wyrażeniem zrozumiałym, ale propozycja *Biblia Tysiąclecia* lepiej oddaje biblijną tendencję do używania wyrażen konkretnych zamiast abstrakcyjnych.

Słowa „Tak, moi drodzy” w zdaniu: „Tak, moi drodzy! Niełatwo się dostać do Królestwa Bożego!” (10, 24) bardzo dobrze oddają relację bezpośredniego

kontakty Jezusa z uczniami, a jednocześnie brzmią w języku polskim bardziej naturalnie niż greckie τέκνα czy proponowane przez inne tłumaczenia „dzieci”.

Odpowiedź Jezusa na pytanie faryzeusza o to, czy należy płacić podatki Rzymianom została w omawianym przekładzie rozszerzona: „Przynieście mi monetę. Podajcie mi srebrnego denara, niech mu się przyjrzę” (12, 15) (*tekst grecki: φέρετέ μοι δηνάριον ἵνα ἴδω*). Takie uzupełnienie tekstu jest bardzo przydatne dla polskiego czytelnika, który nie zawsze zna realia dotyczące starożytnych środków płatniczych.

Przytoczone wyżej uwagi pozwalają stwierdzić, że autorzy przekładu *Nowego Testamentu* (1991) stosują zabieg upraszczania tekstu na poziomie leksyki, nie zmieniając jego warstwy głębszej. Na płaszczyźnie syntaktycznej można zauważyć przewagę zdań krótkich, rzadkie występowanie imiesłowów oraz powtórzenia typowe dla tekstów prymarnie mówionych, na przykład w tekście 9, 43–48, mówiącym o różnych pokusach, którym człowiek może ulec, występuje trzykrotne ostrzeżenie w 9, 44. 46. 49 przed zatraceniem w Gehennie, „gdzie robactwo żeruje i ogień nie gaśnie”. Takich powtórzeń nie podaje bardziej dosłowna wersja *Biblii Tysiąclecia*, która ten fragment tłumaczy: „**43** Jeśli twoja ręka jest dla ciebie powodem grzechu, odetnij ją; lepiej jest dla ciebie ułomnym wejść do życia wiecznego, niż z dwiema rękami **pójść do piekła w ogień nieugaszony**. **45** I jeśli twoja noga jest dla ciebie powodem grzechu, odetnij ją; lepiej jest dla ciebie, chromym wejść do życia, niż z dwiema nogami **być wrzuconym do piekła**. **47** Jeśli twoje oko jest dla ciebie powodem grzechu, wyłup je; lepiej jest dla ciebie jednookim wejść do królestwa Bożego, niż z dwójgiem oczu **być wrzuconym do piekła, 48 gdzie robak ich nie umiera i ogień nie gaśnie**” (podkreślenie J. K.). *Nowy Testament. Współczesny przekład* wyróżnione słowa oddaje zawsze tak samo: „abyś zyskał życie będąc kaleką, niż [...] **poszedł na zatracenie do Gehenny, tam gdzie robactwo żeruje i ogień nie gaśnie**”. Na poziomie struktury tekstu widać podział na mniejsze akapity i graficzne wydzielenie poszczególnych wypowiedzi z tekstu narracji, a także krótkie śródtytuły wprowadzające w lekturę odpowiednich fragmentów (np. „Śmierć Jana Chrzciciela”, „Nakarmienie pięciu tysięcy ludzi”, „Wyznanie Piotra” itd.). Wyróżnione fragmenty są dosyć krótkie, dlatego też pominięcie ich streszczeń jest uzasadnione. Tego rodzaju zabiegi sprawiają, że tekst jest bardziej przejrzysty i zrozumiały⁴⁷.

⁴⁷ Jedynym niejasnym miejscem w analizowanym przekładzie Ewangelii św. Marka jest opis zatytułowany „wdowi grosz”. Tekst mówi o wdowie, „która wrzuciła dwa miedziaki wartości jednej czwartej asa” do skarbony (12,42), natomiast przypis do tego miejsca brzmi: „12, 36 Ps 110, 1 as = miedziak”.

Uwagi końcowe

Przedstawione w tym artykule dwa współczesne przekłady Pisma świętego (*Nowy Testament. Współczesny przekład* oraz *Słowo Życia. Nowy Testament*), dokonane zgodnie z zasadą ekwiwalencji dynamicznej, w różnym stopniu upraszczają tekst biblijny. Wydaje się, że w najbardziej odpowiedni sposób czynią to tłumacze *Nowego Testamentu. Współczesnego przekładu*, gdyż ich tłumaczenie podaje tekst Pisma świętego w sposób zrozumiały, nie zmieniając przy tym struktury głębokiej utworu, podczas gdy autorzy drugiej translacji dodają niekiedy słowa lub wyrażenia, które nie występują w tekście greckim. Oprócz transformacji leksykalnych, obejmujących dobór słownictwa, tłumacze *Nowego Testamentu. Współczesnego przekładu* wprowadzają także modyfikacje na poziomie kompozycji i typografii, dzieląc tekst na mniejsze akapity i zaznaczając fragmenty dialogu. Są to skuteczne działania sprzyjające zwiększeniu czytelności i zrozumiałości przekładu. Udana próba uproszczenia tekstu przekładu biblijnego, jaką bez wątpienia jest *Nowy Testament. Współczesny przekład*, świadczy o tym, że procedura tego rodzaju jest pożyteczna nie tylko w zastosowaniu do tekstów użytkowych.

Podsumowując dotychczasowe rozważania, wypada stwierdzić, że chociaż autorzy omawianych przekładów Biblii bezpośrednio nie odwołują się do standardów prostego języka, można w ich tłumaczeniach odnaleźć przykłady działań zbieżnych z koncepcją *plain language*. Wobec takiego stanu rzeczy wskazana byłaby systematyczna, ale i bardzo ostrożna, refleksja nad możliwościami upraszczania tekstu polskich tłumaczeń Pisma świętego z wykorzystaniem zasad prostego języka. Przekład, który uwzględniałby modyfikacje nie tylko w aspekcie leksykalnym, ale także składniowym oraz kompozycyjnym i wizualnym (typografia i *layout* tekstu) sprawiłby, że tekst Biblii stałby się łatwiejszy w odbiorze dla przeciętnego użytkownika polszczyzny. Przywoływana tutaj koncepcja *plain language* mogłaby zatem stanowić punkt wyjścia w przygotowaniu takiego właśnie przekładu.

Bibliografia

Teksty źródłowe

Nowy Testament grecki i polski, Bogacz R., Mazur R. (red.), Poznań 2017.

Nowy Testament. Współczesny przekład, Warszawa 1991.

Słowo Życia. Nowy Testament, b.m.w. 1989

Literatura przedmiotu

Bieńkowska D., *O przeobrażeniach polskiego stylu biblijnego*, „Stylistyka” tom 2, 1993, s. 101-109.

Bieńkowska D., *Polski styl biblijny*, Łódź 2002.

- Bieńkowska D., *Polszczyzna przekładów biblijnych wobec języka ogólnego na przestrzeni wieków*, „Studia Nauk Teologicznych” tom 4, 2009, s. 265-278.
- Bieńkowska D., Umińska – Tytoń E., *Polszczyzna Biblii gdańskiej na tle XVI-wiecznych przekładów biblijnych* [w:] *Polszczyzna regionalna Pomorza*, tom 6, Warszawa 1994, s. 7-15.
- Bieńkowska D., *Wzorzec stylistyczny polszczyzny biblijnej w pierwszej połowie XVI wieku*, „Studia Językoznawcze”, tom 8, 2009, s. 29-38.
- Binek P., *Polskie tłumaczenia Ewangelii św. Marka w XX wieku. Z kręgu tradycji Wujka (aspekt zmian stylistyczno-leksykalnych)*, „Rozprawy Komisji Językowej WTN”, tom 22 1996, s. 66-87.
- Dąbrowski E., *Nowy polski przekład Pisma Świętego z języków oryginalnych. Krytyczna ocena tzw. Biblii Tysiąclecia*, Londyn 1967.
- Długosz-Kurczabowa K., *Biblizmy w języku staropolskim*, „Napis” 1, 1994, s. 27-48.
- Gieparda E., *Tłumaczeniowa tradycja nowotestamentowych realiów od Jakuba Wujka do „Biblii Tysiąclecia”*, [w:] *Biblia w kulturze*, Słupsk 1996, s. 231-252.
- Gomola A., *Mysł feministyczna w przekładach Biblii*, „Przekładaniec”, t. 24, 2010, s. 212-227.
- Jezierska E. J., *Cechy polskiego stylu biblijnego i język inkluzywny*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” tom 41/1, 2008, s. 214-219.
- Kamieniecki J., *Z dziejów szesnastowiecznej filologii biblijnej – przekłady biblijne Szymona Budnego*, „Rozprawy Komisji Językowej WTN”, tom 25, 1999, s. 59-65.
- Komorowska E., *Tytuły i śródtytuły w przekładach Biblii na język polski*, „Roczniki Humanistyczne” tom 51, zeszyt 6, 2003, s. 53-84.
- Kossowska M., *Z dziejów polskiego stylu psalterzowego*, „Język Polski”, 42, 1962, s. 135-148.
- Kossowska, M., *Biblia w języku polskim*, tom I-II. Poznań: 1968, 1969.
- Koziara S., *Frazeologia biblijna w języku polskim*, Kraków 2001.
- Koziara S., *Miejsce i znaczenie protestanckich przekładów Pisma Świętego w historii polszczyzny biblijnej (zarys opisu)*, „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza” tom 25, nr 2, 2018, s. 149-172.
- Koziara S., *Modlitwa Pańska (Mt 6, 9-13). Tekst tradycyjny a współczesne przekłady biblijne na język polski*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Linguistica” tom 6 2011, s. 66-81.
- Koziara S., *O frazeologizmach w polskich przekładach biblijnych*, „Język Polski” 77, 1977, s. 89-96.
- Kwilecka I., *Z badań nad staropolskim słownictwem biblijnym* „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej” tom 23 nr. 23, 1985, s. 49-60.
- Lisowski T., *Leksyka Nowego Testamentu Biblii brzeskiej (1563) oraz Biblii Jakuba Wujka (1599) wobec zasobu leksykalnego Słownika polszczyzny XVI wieku*, „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza” t. 16, 2010, s. 143-161
- Łuczak A., *Najstarsze słowiańskie przekłady Biblii w niemieckiej serii „Biblia Slavica”*, „Nauka” 2, 2014, s. 135-150.

- Matuszczyk B., „*Niech mi Jahwe to uczyni i tamto dorzuci*” (*Idiomy semickie w Biblii Tysiąclecia*) [w:] *Od Biblii Wujka do współczesnego języka religijnego. Z okazji 400-lecia wydania Biblii ks. Jakuba Wujka*, Tarnów 1999, s. 65–73.
- Matuszczyk B., *Czy zmierzch polskiego stylu biblijnego?* [w:] *Język, literatura i kultura Słowian dawniej i dziś. Linguaria*, tom 3 Poznań 2001, s. 209–219.
- Matyjaszczyk-Łoboda O., *Prosty język jako narzędzie do adaptacji tekstów na potrzeby nauczania języka polskiego jako obcego – przegląd badań*, „*Oblicza Komunikacji*” nr 11, 2019, s. 187–200.
- Nida E. A., *Zasady przekładu na przykładzie tłumaczenia „Biblii”*, „*Pamiętnik Literacki*” 72/1, 1981.
- Piekot T. i in., *Upraszczenie tekstu użytkowego jako (współ)działanie. Perspektywa prostej polszczyzny*, [w:] Niebrzegowska-Bartmińska S. i in. (red.), *Działania na tekście. Przekład – redagowanie – ilustrowanie*, Lublin 2015.
- Piekot T., Zarzeczny G., Moroń E., *Standard plain language w polskiej sferze publicznej*, [w:] M. Zaśko-Zielińska, K. Kredens (red.), *Lingwistyka kryminalistyczna. Teoria i praktyka*, Wrocław 2019, s. 197–21.
- Piela M., *Grzech dosłowności we współczesnych polskich przekładach Nowego Testamentu*, Kraków 2003.
- Piela M., *Jakiego przekładu Biblii hebrajskiej brakuje w Polsce?*, „*Studia Judaica*” tom 10, nr 2(20), 2007, s. 235–250.
- Pietkiewicz R., *Czy Kościół katolicki zabraniał czytania Biblii?*, [w:] Basiuk M., Malina A. (red.), *Będziecie moimi świadkami. Księga pamiątkowa dla Księdza Józefa Kozyry Profesora Uniwersytetu Śląskiego w 65. Rocznicę urodzin*, Warszawa 2012.
- Pisarek W. (1966), *Recepty na zrozumiałość wypowiedzi*, „*Zeszyty prasoznawcze*”, nr 2/3, 1966.
- Ringeltaube S.W., *Gründliche Nachricht von polnischen Bibeln*, Dantzig 1744.
- Szczepińska B., *Ewangelie tylekroć tłumaczone... Studia o przekładach i przekładaniu*, Gdańsk 2005.
- Szczerbowski T., *Kulturowe uwarunkowania przekładu biblijnego*, „*Stylistyka*” XI, s. 445–458.
- Umińska-Tytoń E., *Tekst sakralny a potoczność: na podstawie przekładów „Nowego Testamentu”*, „*Łódzkie Studia Teologiczne*”, tom 3, 1994, s. 73–82.
- Walczak B., *W sprawie języka współczesnych przekładów Biblii (Głos w dyskusji)* [w:] *Od Biblii Wujka do współczesnego języka religijnego. Z okazji 400-lecia wydania Biblii ks. Jakuba Wujka*, Tarnów 1999, s. 79–85.
- Woźniak E., *Od Psalterza puławskiego do Księgi psalmów Miłosza. (Refleksje o języku polskich przekładów biblijnych)*, [w:] *Od Biblii Wujka do współczesnego języka religijnego. Z okazji 400-lecia wydania Biblii ks. Jakuba Wujka*, Tarnów 1999, s. 86–90.
- Współczesne teorie przekładu. Antologia*, Bukowski P., Heydel M. (red.), Kraków 2009.
- Zieniukowa J., *Rozważania o tzw. dynamicznym przekładzie Biblii*, [w:] *Biblia a kultura Europy*, tom 1, Łódź 1992, s. 104–113.